

Yeni İnsan Yayınevi
Eğitim Serisi

Prof. Dr. İnci San

Ankara'da doğdu. 1955'de Ankara Kız Lisesi'ni, 1959'da DTCF Alman Dili ve Edebiyatı Bölümünü bitirdi. 1965'de aynı Fakülte'nin Sanat Tarihi ve Arkeoloji Bölümünü bitirdi. 1965'de Ord. Prof. Suut Kemal Yetkin'in Sanat Tarihi asistanı olarak Hacettepe Üniversitesi'ne girdi. 1967'de Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi'ne Güzel Sanatlar Eğitimi asistanı olarak girdi. 1971'de Yüksek Lisans çalışmalarını tamamladı. 1974'de "Sanatsal Yaratma ve Çocukta Yaratıcılık" başlıklı tezi ile Doktor unvanını aldı.

1977-1978 yılında Federal Almanya'nın Stuttgart kentinde sanat eğitimi ve pedagojisi alanında çalışmalarını yoğunlaştırdı. 1981'de "Sanat Eğitimi Kuramları" adlı tezi ile Sanat Tarihi ve Estetik doçenti ünvanını kazandı. 1978 ve 1979 yıllarında Kültür Bakanlığı Çocuk Yayınları Danışma Kurulu'nda, 1983-1986 yıllarında da aynı Bakanlığın Sanat Eserleri Yayın Kurulu'nda çalıştı. 1974 yılından 2000 yılına kadar lisans düzeyinde; Türk Sanatı, Yaratıcılık ve Sanat Sorunları, Sanat ve Eğitim, Sanat Eğitiminde Çağdaş Yaklaşımlar, Yaratıcı Eğitim vb. dersleri vermiş, Lisansüstü düzeyde ise; 20. yy. Sanat Akımları, Sanat Eğitimi Kuramları, Eğitimde Yaratıcı Drama, Sanatta Üslup Sorunu, Sanat ve İletişim, Bauhaus, Sanat ve Kültür Sorunları, Sanata Psikolojik Yaklaşımlar gibi dersleri verdi. 1982 yılından kendi isteğiyle emekliye ayrıldığı 2000 yılına kadar Eğitim Bilimleri Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı Başkanlığını yürüttü. 1985 -1987 yılları arasında Bilkent Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesinin kuruluşunda çalıştı, dersler verdi. 1988 yılında Profesörlüğe yükseltildi. 1989 yılında ASSITEJ (Çocuk ve Gençlik Tiyatroları Birliği) Türkiye Merkezi'ni, 1990 yılında Çağdaş Drama Derneği(ÇDD)'ni kurdu. Halen bu derneğin onursal başkanıdır. 1997 yılında Sanat Eğitimcileri Derneği(SEDER)'ni kurdu, uzun bir süre başkanlığını yaptı ve halen onursal başkanıdır. 2000 yılında kurulan Çocuk Müzeleri Derneği'nin yönetiminde yer aldı. 1994-1996 yılları arasında Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Yabancı Dil Öğretimi Anabilim Dalı Başkanlığını da yürüttü. 2000 yılında kendi isteğiyle emekliye ayrıldı. İnci San Türkiye'de, Almanya'da ve İngiltere'de, Sanat Eğitimi, Sanat ve Kültür, Eğitimde Drama gibi konularda pek çok konferans, seminer ve açık oturuma katıldı.

Alman Kültür Derneği ve The British Council ile ortak seminerler düzenledi. ASSITEJ, ÇDD, SEDER'le birlikte Ankara Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği, Türk Eğitim Derneği, Ulusal Eğitim Derneği, Dünya Kitle İletişimi Araştırma Vakfı, Türk-Alman Kültür İşleri Kurulu üyesidir. Çok iyi Almanca, iyi derecede İngilizce ve orta derecede Fransızca bilmektedir. Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Coşkun San ile evli olup, bir kızı ve iki torunu vardır.

ÇOCUK VE SANAT
İnci San

Yeni İnsan Yayınevi – 143

Eğitim Serisi – 31

Çocuk ve Sanat

İnci San

I. Baskı: Eylül 2017

II. Baskı: Aralık 2019

ISBN: 978-975-2498-29-7

Genel Yayın Yönetmeni: Aytaç Timur

Editör: Mete Akoğuz

Dizgi: Fırat Emre Çelebi

Kapak Tasarımı: Hüseyin Varış

Kapak Resmi: 8 Yaşında bir kız çocuğunun resmi 'Lunapark'

Sertifika No: 12186

©Tohum Yayıncılık Turizm Reklam ve Sağlık Hizm. San. Tic. Ltd. Şti. 2019

Bostancı Mah. Prof. Ali Nihat Tarlan Cad. No: 76/12 Kadıköy, İstanbul

Tel: (0 216) 489 84 08

Tüm hakları saklıdır. Yayıncının yazılı izni olmaksızın, tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında, hiçbir yolla çoğaltılamaz.

www.yeniinsanyayinevi.com

yeniinsanyayinevi@gmail.com

newhumanpublisher@yahoo.com

[facebook/yeniinsanyayinevi](https://facebook.com/yeniinsanyayinevi)

[instagram/yeniinsanyayinevi](https://instagram.com/yeniinsanyayinevi)

twitter.com/yeninsanyayin

Baskı: Uzun Dijital Matbaa

Zübeyde Hn. Mah. İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48 / 48 06070 - İskitler / ANKARA

Matbaa Sertifika No: 25931

ÇOCUK VE SANAT
İnci San

İÇİNDEKİLER

Önsöz	9
İkinci Baskıya Önsöz	11
Sunuş	15
Çocukta Resim Etkinliği ve Estetik Değer (1976)	17
Çocuğun ve Gencin Sanat Eğitimi(1979)	26
Yaratıcılık, İki Düşünce Biçimi ve Çocuğun Yaratıcılığı (1979)	37
Görsel iletişimde işaretler ve işaretler dili olarak sanat (1981)	53
Güzel Sanatlar Öğretimi (1982)	69
Çocuk Yazını ve Sanat Eğitimi (1982)	78
Sanat Eğitiminin Yaklaşımları, Nitelik Ve Konuları(1982)	83
Yaratıcı Kişiliğin Geliştirilmesinde Ortaöğretimin Rolü (1984)	88
Gençliğin Sanat Eğitimi (1985)	104
Yaratıcılık Açısından Sanat Eğitimi (1985)	114
Gencin yaşamında Sanat ve Kültür Eğitimi (1989)	122
Okul Öncesi Dönemde Sanat Eğitimi (1991)	127
Eğitim ve Öğretimde Yaşayarak Öğrenme Yöntemi ve Estetik Bir Süreç Olarak Yaratıcı Drama (1991)	131
Sanatla Eğitim Üzerine Yeni Düşünceler (1997)	140
Sanatlar Eğitimi (2001)	147
Çocuk ve Drama (2002)	172
Ulusal Eğitimde Kültür Ve Sanat (2003)	176
Barış Kültürü ve Sanatsal Öğrenme (2008)	192
Kültür Eğitimi Ve Çocuk (1997) 2. Baskıya ek	197

ÖNSÖZ

Değerli okurlar,

Akademik bilimsel yaşamımda geçirdiğim bilgilenme ve gelişme basamakları kısaca özetlenirse, filolojiler evresinden başlar, sanat tarihi ve arkeoloji ile devam ederken, kültürel ve estetik sorunlar, tiyatro bilimi, kültür eğitimbilimi (pedagojisi) ile ilgili okumalarla sürer. Yüksek lisans ve doktora aşamalarında aldığım eğitimbilim, halk eğitimi, sosyoloji ve psikoloji gibi dersler bana eğitim alanına daha geniş açıdan bakma olanağı sağlamıştı. Bu derslerden özellikle ikisi için hazırladığım “Tiyatro ve Halk Eğitimi” başlıklı 1972 tarihli ve aynı yıllardan “Çocukta Yaratıcılık” başlıklı seminer ödevleri, önceki birikimlerime yeni bilgiler katmıştı.

Denebilir ki sonradan üzerinde yoğunlaşmış doktora tezi olarak verdiğim “Sanatsal Yaratma ve Çocukta Yaratıcılık” (1. bas. 1977, 2. bas. 1979) çalışmam hem yaratıcılık konusunun sanattaki kadar eğitim ve öğretimdeki önemi ve derin anlamı ile karşılaşmama yol açmış hem de çocukların kendiliğinden ortaya koydukları çizim ve boyamaların, oyunların, mırıldandıkları şarkıların, müziklere eşlik eden dans ve devinimlerin de sanatsallık taşıyabileceğini anlamama neden olmuştu. Bu gizil güçlerin ele alınıp nasıl geliştirilebileceğine ilişkin eğitsel temellerin başlı başına bir eğitimbilim alanı oluşturduğunu da kavramıştım. Hala eğitim fakültelerinde eğitim bilimleri arasına bir kuramsal ve

uygulamalı “sanatlar eğitimbilimi “ (sanatlar pedagojisi)adının konmamış olması, güzel sanatlar eğitimi adında takılıp kalınmış olması da ilginçtir.

Öte yandan tiyatroya olan ilgim ve sevgim de (halk eğitim dersi için seçtiğim konudan da belli olduğu gibi), daha sonraki yıllarda karşılaştığım eğitimde yaratıcı drama disiplinine yakınlık duyup sanatlar eğitiminden de ayrı durmayan bu uğraşa gönül vermem de belki kaynağını bu ödevden almıştı.

Sözü geçen çocuk ve sanatsal yaratıcılık konusu genellikle eğitimbilimle birleştirilerek birçok yazıma konu olmuş; sanat eğitiminin özellikle çocukluktan başlayarak ergen ve gençlerde onları sosyo kültürel açıdan yetiştirebilecek bu alanı tanıtarak anne-baba, veli, sınıf öğretmenlerine ve bir yandan da MEB ve Talim Terbiye Kurulu ve tüm eğitim üzerinde düşünenlere senecek biçimde kaleme alınmaya çalışılmıştır. Elinizdeki kitap sözü geçen konuda yazılmış başlıca makale ve bildirilerden gerçekleştirilmiş bir seçkidir. Uzun yıllara dayanan geçmişleri nedeniyle rastlanabilecek kimi sözcük ve kavramlar az da olsa zaman içinde değişmiş olabilirler. Onları olduğu gibi bırakmayı uygun buldum, çünkü dil yaşayan bir olgudur ve dil bilinci kıyaslamalarla da oluşur.

Son olarak kitabın basıma hazırlanmasında titizlikle çalışan eski sevgili öğrencim Mete Akoğuz'a ve basımı gerçekleştiren Yeni İnsan Yayınevine çok teşekkür ederim.

İnci San.

2. BASKIYA ÖNSÖZ

Çocuğun yaratıcılığı ve sanatlarla ilişkisinin önemini koruduğunu, hatta yeni kuşaklar geldikçe daha da güncelleştiğini görüyorum. “Çocuk ve Sanat” kitabımı ikinci baskısı için gözden geçirirken bir anımı da paylaşmayı düşündüm. 3 – 6 Ekim 2017 tarihlerinde Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezinin Çocuk ve Sanat başlıklı bir kongre düzenleyeceğini duyduğum zaman, katılanların ilgi duyacağını da düşünerek yıllar içindeki yazılarımı derleme etkinliğine girişmiş olan öğrencim Mete Akoğuz ile hızlıca bir çalışma yaparak konu ile ilgili olan yazılarımdan bir seçmeyi Kongreye yetiştirmeye çalıştık. Kitap basıldı (Eylül 2017), ancak kimi şanssızlıklara uğrayarak Kongrenin son gününün öğleden sonrasına ancak yetişebildi ve ilgilenecek okurlara da ulaşamamış oldu.

Şimdi ise bu ilk baskının tükenmiş olması beni gerçekten sevindirdi. Yeni İnsan Yayınevine ikinci bir baskı gerçekleştirme kararı dolayısıyla teşekkür ederken geçmişteki şanssızlığa artık üzülmiyorum.

İlk baskının önsözünde değindiğim, kimi saptamaların ve kimi kullandığım kavramların, geçen uzun yıllar içinde değişikliğe uğramış olabileceği konusuna gene dönmek istiyorum. Evet değişimler oldu. Sayfa 16 – 17’de, Cyril Burt’e (1922) dayanarak anlatmaya çalıştığım (ki ulaştığım en derli toplu bilgilerdi) çocuk resimlerinin geçirdiği evreler ve s. 42’de değindiğim çocukta

kavram gelişimi konusu, s. 46'daki "elektronik beyin" kavramı gibi örneklere dikkat çekmem gerekir. Toplumlardaki evrilmeler, bilimsel araştırmalar, görsel kültürün olağanüstü zenginleşmesi, hele en son beyin araştırmalarının ortaya çıkardığı kimi gerçeklikler çocuğun zihinsel gelişimindeki inanılmaz hızlı gelişmelere de yol açmakta. Resim evreleri, kavram geliştirme konusu nitelik açısından değilse de aşama yılları bakımından daha erken yıllara geçmiştir.

Kavramlardaki kimi değişikliklere örnek vermek gerekirse "bildirişim" sözcüğünü o yıllarda enformasyon ya da enformatik karşılığı kullanmıştım. Bu yabancı sözcük "bilişim" ve "bilgi işlem" diye karşılanmakta. Bildirişim ise kominikasyon – haberleşme için kullanılıyor. Bir de iletişim sözcüğü var tabii. Bu konu geniş, dilcilerin işi daha çok. Ama her yazan kişinin de önemle üzerinde durması gerekir.

Okullardaki her an olagelen eğitim programlarında yapılan değişikliklere ise yetişmek güç. s. 31'de yer vermiş olduğum 1978-1979'daki yeniliklere bakılacak olursa, bugün bazen geri gidişlere de tanık olunabileceği görülür. Yazılarıma bu yönden de bakmak, yazıldığı tarihleri gözden kaçırmamak gerekiyor.

Bu ikinci baskıda, konuyla yakın ilişkisi olduğunu düşündüğümüz 1997 yılında gerçekleşen, Çocuk kültürü, I. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi Bildirileri içinde yer almış olan "Kültür Eğitimi Ve Çocuk" adlı makalemi de bu baskının son kısmına eklemeyi uygun gördüm.

Gösterdikleri bu ilgi nedeniyle değerli okurlarıma, titiz çalışmalarını ile beni hep teşvik eden ve sevindiren Mete Akoğuz'a ve Yeni İnsan Yayınevi ve çalışanlarına teşekkürlerimle.

İnci San 2019

Sevgili kızım Burcu, torunlarım Defne ve Arma'na

SUNUŞ

Sevgili İnci Hocam, 1965 yılından beri bilimsel yazılarını gerek kitap olarak gerekse makale ve bildirilerle günümüze kadar sürdürmüştür.

İlk olarak kendisini 1978 yılında lisans öğrencisi olarak tanımam ve daha sonraki yıllarda Güzel Sanatlar Eğitimi yüksek lisans öğrenciliği sırasında ve sonrasında yıllarca okuduğum bu yazılarından çocuk ve sanat ile ilgili olanların düzenlemesini benim yapmama izin verdiği için kendisine minnettarım.

Elinizdeki bu eser çocuk ve sanat ile ilgili İnci hocamın elli yıllık süreçte yazdığı makale ve bildirilerden küçük bir kısmını kapsamaktadır. Bu yazıları bir arada okuduğumuzda yazıldığı günden bugünün sorunlarına birçok cevap buluyoruz. Bunun nedeni hocamın, bütün dünyada olup biteni 3 ayrı dilden okuyup, araştırıp süzgecinden geçirdikten sonra ülkemiz gerçeklerine göre yazıya dökmesidir. Günümüzde yeni olarak ortaya sürülen birçok konuda yazıları yıllar önce yayınlanmıştır.

Bu kitaptaki yazıların düzenlenmesi ve elimizde olmayan bazı yazıların araştırılması sürecinde hocamın tarihini adım adım izlemek bana ve arkadaşlarım Akın ve Safiye'ye çok şeyler öğretti.

Bir arada sunulan bu yazıların çocuk ve sanat ile ilgili araştırmacılara geniş bir kapı açmasını umuyorum. Bu yazılar ve daha sonra yayınlamayı düşündüğümüz diğer makale ve bildirilerin basımı konusunda bize bu olanağı sağlayan Sayın İnci San'a ve güzel sohbeti ve yönlendirmesiyle katkı sağlayan Sayın Coşkun San'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Mete Akoğuz

ÇOCUKTA RESİM ETKİNLİĞİ VE ESTETİK DEĞER: ÇOCUK RESMİ, GEÇTİĞİ SÜREÇLERE GÖRE DEĞERLENDİRİLEBİLİR¹

Biz yetişkinler, çocukların çizip boyadığı resimleri genellikle hoş ve sevimli buluruz. Onları böyle çekici kılan acaba nedir? Acaba bu resimler kâğıda dökülünceye dek ne gibi süreçlerden geçmektedirler?

İster yetişkin sanatçının meydana getirdiği resimde olsun, ister çocuk resminde, her iki yaratıda da oluşan bir “mecaz” vardır. Bu mecazın doğuş süreci ise çok karmaşıktır. Karmaşıklık derecesi yetişkin sanatçıda daha zengin, çocukta daha cılız olmakla birlikte, oluşum süreçleri aynıdır.

Gerek algı ve görsel imgeler, gerek yaşantı ve deneyler, yaratmanın hammaddeleridir. Bu durumda çocuğun resim etkinliği söz konusu olduğunda, onun dünyayı nasıl gördüğü, biçimleri, renkleri nasıl algıladığı, mekân duygusunu nasıl geliştirdiği, büyüklük küçüklük kavramlarını nasıl oluşturduğu gibi sorunlar üzerinde durulmalıdır. Bir iki örnek vermek gerekirse: Genellikle küçük çocuk, kendine yakın eşyayı olduğundan büyük, uzak olanı da olduğundan küçük sanma eğilimindedir. Derinlik kavramını daha zor geliştiren çocuk, 5 - 6 yaşlarında bile, nesnelere boyutlarını derinlik yönünden tam seçemez. Söz gelimi uçağın uçarken küçük, yerdeyken çok büyük görünmesi, onda bunların iki ayrı şey olduğu kanısını uyandırabilir, ya da kimi çocuklar, uçağın havalanınca büzüşüp küçüldüğünü sanabilirler.

Ayrıca küçük yaşlardan başlayarak kimi ruhsal ya da algılama tiplerini de saptamak mümkündür. Her ruhsal kişilik tipinin algılama süreci değişiktir. Burada Read’in öznel ve nesnel tipleri, Jaensch’in birleştirici ve parçalayıcı tipleri, Jung’un içe dönük ve dışa dönük tipleri, Löwenfeld’in görsel olarak algılayan çocuk ile dokunsal (haptik) olarak algılayan çocuk tipleri anımsanabilir. Bu tiplerin, sanat eğitimi süreçleri içinde eğitmece bilinmesinde yarar vardır; çünkü her huy ve algılama tipinin değişik ve oldukça belli bir anlatım biçimi vardır.

¹ Milliyet Sanat Dergisi, Sayı 181, İstanbul 1976, s. 8-11.

Bu anlatım ayrımlarına ve kültürel etmenlerin neden olduğu kimi ayrıntı farklılıklarına karşın, evrensel anlamda çocuklar resim ve desen etkinliklerinde aynı evrim aşamalarından geçmektedirler. Bu evreler 19. yüzyıl sonlarından bu yana incelenmektedir. Söz gelimi Cyril Burt bu aşamaları şöyle tanımlar (Londra 1922):

“Karalama Evresi”: 2-5 yaş arasını kapsar. Yükselti noktası 3. yaştır. Amaçsız bir şekilde başlayan ve kalemin kendisiyle bir oyun halinde sürdürülen çizimler, giderek dikkatli bir karalamaya dönüşür. Evrenin sonuna doğru, bir nesnenin belli parçalarının çizilmesine yönelindiği görülür.

“Çizgi Evresi”: Dördüncü yaş için tipik olan “çizgi evresi”nde görsel denetim gelişmektedir. İnsan figürleri sevilen bir konudur. Baş için bir yuvarlak, gözler için noktalar, bacaklar için iki düz çizgi çizilmektedir. Daha seyrek olarak, gövde için ikinci bir yuvarlağın eklendiği ve daha da seyrek olarak kollar yerine de iki çizgi çizildiği gözlemlenebilir. Bacakların, kol ve gövdeden önce yer alması olağandır. Parçalar arasında bir bireşime erişilmez, buna yeltenilmez de.

“Betimleyici Simgesi Evre”: 5-6 yaşları için olağan olan bu evrede, insan figürü oldukça doğru olarak çizilir; ancak bu, taslak biçiminde bir “simgesel şema”dır. Gövdenin kısımları kabaca ve uzlaşımçı birtakım formlar halinde belirtilir.

“Betimleyici Gerçekçi Evre”: 7-8 yaşlarında çizimler, hâlâ görsel olmaktan çok mantıksaldır. Çocuk bildiğini ortaya koyar, gördüğünü değil. Çocuk hâlâ tek tek bireyleri değil, fakat bir türün bir tipini düşünmektedir. Tüm anımsadıklarını, tüm kendini ilgilendirenleri tek bir konu halinde ifade etmeye, başkalarına aktarmaya, ya da bunları saptamaya, anlaşılabilir hale getirmeye çabalamaktadır. Şema, daha gerçek ayrıntılar taşımaya başlar. Ancak bunlar algıların çözümlenmesinden değil, düşünsel çağrışımlardan oluşur. Yüzün yandan görünümünün çizilmesine de girişilir, ancak perspektif, kısaltma ve bir tek görüş açısından bakışın gerektireceği diğer öğeler henüz yer almaz. Süsleyici, bezeyici ayrıntılara artan bir ilgi gözlemlenir.

“Görsel Gerçekçilik Evresi”: 9-10 yaşlarındaki çocuk, belekten ve imgelemden gelen çizme evresinden; doğadan çizme evresine geçer. Bu evrede konturların kullanıldığı iki boyutluluk